

TÓTH ZSUZSA

A TESTNEVELÉS TANTÁRGY OKTATÁSÁNAK HELYZETE: TAPASZTALATOK A SZAKIRODALOMBÓL

THE STATE OF PHYSICAL EDUCATION TEACHING: INSIGHTS FROM THE LITERATURE

Pannon Egyetem, Veszprém

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola

Absztrakt

Jelen tanulmány célja a testnevelés tantárgy oktatásához kapcsolódó hazai empirikus kutatások feltérképezése és rendszerezése. A szakirodalmi áttekintés során kvalitatív fókuszú, empirikus alapokra épülő kutatásokat vizsgáltunk, különös tekintettel a pedagógiai célkitűzésekre, a tanítási módszerekre, a tanulói attitűdökre, az értékelési gyakorlatokra és a tanár-diák kapcsolatra. A Google Scholar adatbázisában végzett célzott keresések révén 51 releváns tanulmány került részletes feldolgozásra, melyeket három fő kategóriába soroltunk: testnevelés általában, mindennapos testnevelés, valamint oktatási módszerek. A tartalomelemzés alapján megállapítható, hogy a tanulók többsége pozitívan viszonyul a testneveléshez, különösen az egészséges életmód kialakítása szempontjából. Az értékelési rendszerrel kapcsolatos attitűdök életkoronként változnak. A pedagógusok módszertani felkészültsége és attitűdje, valamint az infrastrukturális feltételek kulcsfontosságú tényezők a mindennapos testnevelés sikeres megvalósításában. A vizsgálat rámutat arra is, hogy a tanulói vélemények és igények fokozottabb figyelembevétele, valamint a tanárképzés módszertani megújítása hozzájárulhat a testnevelés tantárgy fejlesztéséhez.

Kulcsszavak: *testnevelés, empirikus kutatás, szakirodalmi áttekintés, tanítási módszerek, tanulói attitűdök, mindennapos testnevelés*

Abstract

The aim of this study is to map and systematize domestic empirical research related to the teaching of physical education. In the course of the literature review, we examined qualitatively focused, empirically based studies, with particular attention to pedagogical objectives, teaching methods, student attitudes, assessment practices, and teacher–student relationships. Through targeted searches in the Google Scholar database, 51 relevant studies were identified and analyzed in detail. These were categorized into three main groups, physical education in general, daily physical education and teaching methods. Based on content analysis, it can be concluded that most students have a positive attitude toward physical education, especially regarding the development of a healthy lifestyle, while attitudes toward the assessment system vary with age. Teachers' methodological preparedness and attitudes, as well as infrastructural conditions, are key factors in the successful implementation of daily physical education. The findings also highlight that greater consideration of students' opinions and needs, along with the methodological renewal of teacher training, may contribute to the further development of physical education as a school subject.

Key-words: *physical education, empirical research, teaching methods, student attitudes, daily physical education*

Bevezetés

A testnevelés a család, az óvoda, az iskola és a sportegyesületek mellett kiemelt szintér az egészségtudatos életmód megalapozásában. Az iskolai testnevelés ennek intézményes kerete, amelyet a Nemzeti alaptanterv (2020) Testnevelés és egészségfejlesztés fejezete is hangsúlyoz (EMMI, 2020). A jelen tanulmány ezért a hazai szakirodalom rendszerező áttekintésére vállalkozik, külön figyelemmel a pedagógiai célokra, az alkalmazott módszerekre, a tanulói attitűdökre, az értékelési gyakorlatokra, valamint a testnevelő tanárok szerepére (Csányi, Révész, 2015). A módszertani kereteket és a korszerű vagy minőségelvű testnevelés szemléletét a hazai szakirodalom részletesen tárgyalja, különösen figyelmet fordítva a tanulásközpontú óraszervezésre, a differenciálásra, amelyek segítenek elérni, hogy a tanulók ne kudarcként, hanem élményként éljék meg a mozgást. Ez a megközelítés a pedagógus kulcsszerepére is felhívja a figyelmet (Révész, 2021). Az értékelési gyakorlatok terén a NETFIT országos rendszer biztosít sztenderdizált, egészségközpontú fittségi visszajelzést és fejlesztési javaslatokat. Az utóbbi évek összegzései nagymintás adatokkal

támasztják alá a trendeket, ugyanakkor a hatásvizsgálatok vegyes képet mutatnak, ami további kutatást indokol (Kaj és mtsai., 2021).

A tanulói hozzáállás és a tanári szerep alapvető fontosságú. A mindennapos testnevelés sikere nagyban függ a testnevelő tanárok attitűdjétől és példamutatásától, miközben az iskola szervezeti keretei és a tanterv is meghatározó tényezők (Fintor, 2017). A téma aktualitását az adja, hogy a köznevelésben kiemelt elvárás a mozgás iránti pozitív attitűd kialakítása és az egészségfejlesztés. Ehhez a mindennapos testnevelés támogatása, valamint a tanulói élmény- és sikerorientáció erősítése elengedhetetlen. Hiszen a mindennapos testnevelés ösztönzi a rendszeres mozgást, ami hozzájárulhat egy egészségesebb társadalom kialakulásához. A rendszeres mozgás gyermekkorban elkezdve segíthet megelőzni a civilizációs népbetegségeket (Borbély, Fónai, 2016). A szakirodalmi áttekintésem célja ezért nemcsak a hangsúlyos területek és eredmények feltárása, hanem a hiányok és vitapontok azonosítása is, amelyek szakmai párbeszédet és további empirikus vizsgálatokat igényelnek.

Célkitűzés

Az áttekintés célja a testnevelés tantárgyhoz kapcsolódó hazai kutatások rendszerezése és értelmezése, különös tekintettel a tanulói attitűdökre, értékelési gyakorlatokra és a testnevelő tanárok szerepére, a mindennapos testnevelésre, valamint oktatási módszerekre, munkaformákra. Célunk bemutatni, mely területek kaptak eddig hangsúlyt, milyen eredmények születtek, és hol van szükség további kutatásra és szakmai párbeszédre.

Módszerek

A kutatás alapját egy alapos szakirodalmi áttekintés képezte, amely során a Google Scholar segítségével gyűjtöttük össze azokat a dokumentumokat, amelyek a testnevelés tantárgy különböző aspektusait vizsgálták. A keresés az alábbi kulcsszavak mentén zajlott: „testnevelés”, „mindennapos testnevelés”, „testnevelés módszerek”, valamint „testnevelés oktatás”. A találatok közül kizárólag olyan tanulmányokat választottunk ki, amelyek lektorált folyóiratban jelentek meg, empirikus kutatásokra épültek, magyar kutatók által és magyar nyelven készültek, 2012 után publikálták őket, néhány esetben indokolt módon ettől eltérve. A válogatás során elsődlegesen kvalitatív kutatásokra támaszkodtunk, különösen olyanokra, amelyek interjúkat, megfigyeléseket, nyílt kérdéseket vagy egyéb feltáró jellegű módszereket alkalmaztak. Bár vegyes módszertan is megjelent a vizsgált anyagok között,

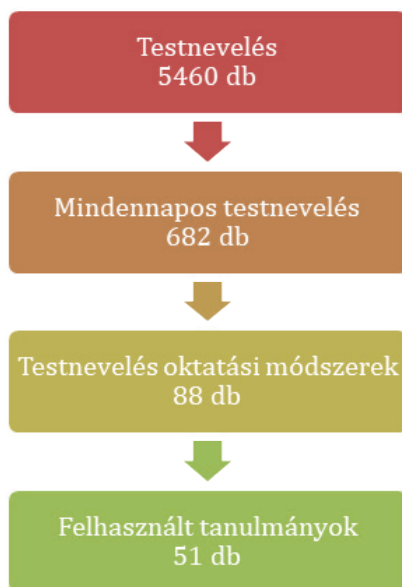
a kutatás fókuszsa a mélyebb, értelmező jellegű megértésre irányult, amelyet a kvalitatív módszerek tettek lehetővé.

A második lépésben a vizsgált tanulmányokat három fő témakör szerint csoportosítottuk, a testnevelés általában (tanulói attitűdök, értékelési gyakorlatok, testnevelő tanárok szerepe), mindennapos testnevelés és a testnevelés-oktatás módszertana. A kategorizálás célja az volt, hogy világos szerkezetben elemezhetővé váljanak a kutatási eredmények, és átfogó képet kapjunk a testnevelés különböző megközelítéseiről.

A harmadik lépésben összehasonlító tartalomelemzést végeztünk, amely során a kiválasztott tanulmányok közös elemeit és eltéréseit vizsgáltuk. Az elemzési folyamat végén a három fő kategória mentén rendszereztük az egyes kutatások megállapításait, kiemeltük a visszatérő tendenciákat és problématerületeket. Végül összeállítottuk azokat a következtetéseket, amelyek a testnevelés tantárgy pedagógiai gyakorlatának továbbfejlesztését is támogatják.

Eredmények

A keresési feltételek alapján összesen 5640 db tanulmányt adott ki a program. A testnevelésen belül szűrve tovább a témákban, 682 db mindennapos testnevelés témában született tanulmányt talált, és a testnevelés oktatására irányuló kutatások száma összesen 88 db. Ezekből 48 tanulmányt elemeztünk részletesen három csoportra bontva a fő tartalmi elemeik alapján, mégpedig testnevelés általában, mindennapos testnevelés és a testnevelés-oktatás módszertana. Majd ezeket a csoportokat a kutatási minták alapján elemeztük, és ütköztettük a tanulmányok néhány elemét. Elmondható, hogy a tanulmányok nagy részében módszerként a kérdőív használata a jellemző, kis arányban jelenik meg az interjú alkalmazása.

1. ábra: Google Scholar keresési eredmények

Forrás: saját szerkesztés

Testnevelés

A hazai vizsgálatok több szempontból is rávilágítanak a testnevelés tantárgy megítélésére és szerepére. Több kutatás (Kocsis, 2000; Borbély, Fónai, 2016; Fügedi et al., 2006) megerősíti, hogy a diákok a testnevelést a legkedveltebb tantárgyak közé sorolják, és elismerik annak fontosságát. A tantárgy társadalmi és iskolai elismertsége tehát átlag feletti, amit nemcsak a tanulók, hanem a pedagógusok és a tanárképzésben részt vevő hallgatók is visszaigazolnak (Borbély, Fónai, 2016). A kutatások ugyanakkor eltéréseket is feltárnak. Molnár (2024) eredményei szerint a diákok a NAT 2020 által megfogalmazott célok közül másokat tartanak elsődlegesnek: míg a lányok a mozgásműveltség fejlesztését tekintik a legfontosabbnak, addig a fiúk inkább az élethosszig tartó aktív életmód megalapozását emelik ki. Fügedi és Bogár (2019) adatai alapján a szülők gyermekkorukban többet sportoltak, mint a mai 10–12 évesek, és bár fontosnak tartják az iskolai testnevelést, mégsem játszanak meghatározó szerepet gyermekeik sportolási szokásainak kialakításában. Ez összhangban áll azzal a tendenciával, hogy a tanulók 58%-a egyáltalán nem sportol a testnevelésórán kívül.

A tanári szerep és a tantárgy státusza szintén kiemelt téma. Hamar és munkatársai (2016) kutatása rámutat, hogy a testnevelés sokszor nem kapja meg a megfelelő figyelmet, ami összefügghet a tanárok visszafogottabb szerepvállalásával és bizonyos pedagógiai hiányosságokkal. Az országosan megkérdezett 1161 testnevelő több mint fele (63,9%) úgy véli, hogy a testnevelésnek nincs ugyanolyan státusza, mint más tantárgyaknak, és 56,2%-uk szerint egyenesen alacsonyabb rangú (Hamar és mtsai., 2016).

Értékelés a testnevelésben

Az értékelés a testnevelés tanításának fontos eleme, amely elsődlegesen a visszajelzés szerepét tölti be (Báthory, 2000). A szakirodalomban növekvő figyelem irányul az alternatív értékelési és osztályozási formákra, ugyanakkor a témában kevés empirikus vizsgálat született (Csíkos, 2002). A tanulói tapasztalatokra építő kutatások közül kiemelhető Bognár és munkatársai (2005), akik szerint a diákok többsége azonosulni tud az értékelés jellegével, elfogadják érdemjegyüket, és a jelenlegi osztályozási formát megfelelőnek tartják. Az életkor előrehaladtával azonban véleménykülönbségek mutatkoznak, ami arra utal, hogy a tapasztalatok alakítják a tanulói hozzáállást. Ezt erősítik Bognár és Kovács (2007) eredményei is, akik 1218 felső tagozatos tanulót vizsgáltak. A diákok közel egyharmada a testnevelés célját a kondicionálásban látta (36,5%), a többség fontosnak tartotta a testnevelést (90,8%), és a válaszadók nagy része (84,3%) egyetértett a jelenlegi osztályozási rendszerrel. Ugyanakkor a hetedik-nyolcadik osztályosok között nagyobb volt az elutasítás aránya, és jelentős különbségeket mutattak ki nem, évfolyam, tanári nem, heti óraszám és sportolói státusz szerint is. A női testnevelők tanítványai például nagyobb arányban tartották fontosnak a testnevelést, mint a férfi tanárok diákjai.

Az eredmények tehát arra utalnak, hogy a tanulók alapvetően elfogadják a testnevelés értékelési gyakorlatát, de a vélemények sok tényező mentén differenciálódnak. A diákok nem mutatnak egyértelmű elköteleződést a tanítási-tanulási folyamat iránt, és kevés esély mutatkozik arra, hogy aktívan részt vegyenek a célok meghatározásában (Bognár, Kovács, 2007). Ezért a hangsúly inkább a megfelelő ösztönzésen és az egyéni képességek szerinti értékelésen van (Neulinger, 2007).

Attitűd

Az elmúlt évtizedek kutatásai széles körben vizsgálták a tanulók iskolai tantárgyakhoz, köztük a testneveléshez való viszonyát, általános iskolától a felsőoktatásig. Több eredmény is megerősíti, hogy a diákok összességében pozitívan viszonyulnak a testneveléshez, ugyanakkor életkor és nem szerinti különbségek is kimutathatók. Hamar és Karsai (2008) vizsgálata szerint a 11–18 éves tanulók attitűdje általában kedvező, ám 15–16 éves kortól csökkenés figyelhető meg, különösen a lányok körében, akiknél az értékek a negatív tartományba kerültek. Ez a tendencia azt jelzi, hogy a fiúk hozzáállása hosszabb távon is pozitívabb marad, míg a lányoknál az életkor előrehaladtával gyengül a testnevelés iránti érzelmi kötődés. Oláh és Makszin (2005) 12–18 évesek körében végzett kutatása szintén hasonló mintázatot mutat. Bár a diákok több mint 90%-a fontosnak tartotta a testnevelést, az osztályozással kapcsolatban már megosztottabbak voltak: 73% egyetértett vele, 22% ellenezte, 5%-nak pedig nem volt véleménye. A minta több mint fele a 16–18 éves korosztályból került ki, amelyben a tantárgy népszerűsége a kutatások szerint már csökkenően

van. Hajdú (2015) eredményei szerint a tanulók testneveléshez való orientációját jelentősen befolyásolja a testnevelővel kialakított kapcsolat. A lelkiismeretesség, a szervezethez és a mélyrehatóság azok az értékek, amelyek a sporttevékenységekben való részvételhez és a pozitív attitűd fenntartásához elengedhetetlenek.

A nemzetközi kutatások is hasonló mintázatokat mutatnak. Nelson és munkatársai (2010) négydimenziós modelljükben megmutatták, hogy a pozitív és negatív attitűdök egyszerre is jelen lehetnek a testnevelésórákon. A tanulók egy része „ambivalensként” jellemezhető, amikor a pozitív és negatív érzések is erősek, míg másokat „alacsony érdeklődésűnek” neveztek, akiknél mindkét dimenzió gyenge. Mindkét esetben a tanár-diák kapcsolat meghatározó: az „ambivalens” esetében a negatív élmények csökkentése, míg az „alacsony érdeklődésűeknél” a pozitív tapasztalatok erősítése a pedagógus feladata.

Összességében tehát a vizsgálatok hasonló eredményre jutnak, miszerint a tanulók többsége fontosnak tartja a testnevelést. Ugyanakkor az életkor előrehaladtával, főként a lányoknál, csökken a lelkesedés, és a tanár-diák kapcsolat kulcsszerepet játszik a pozitív attitűd fenntartásában.

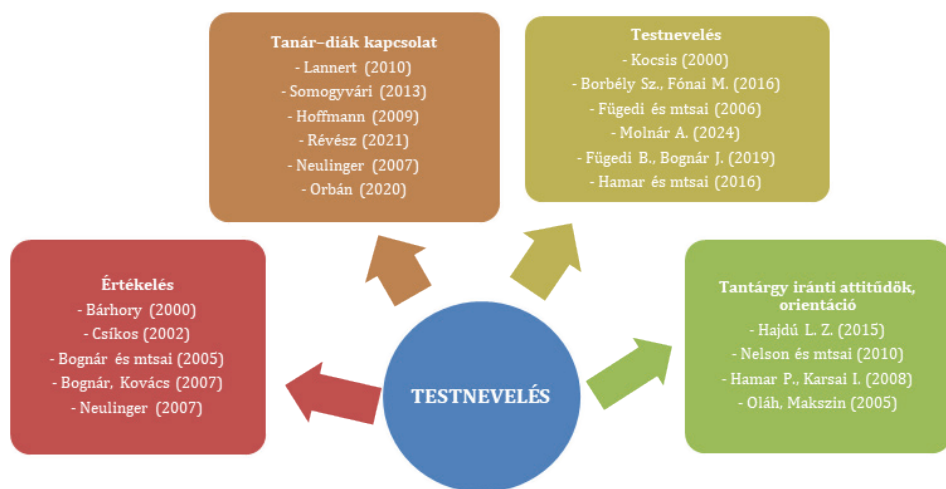
Tanár-diák kapcsolat

A tanár-diák kapcsolat régóta központi kutatási téma a neveléstudományban, és számos szempontból elemezhető (Somogyvári, 2013). A pedagógusokról alkotott kép, illetve a tanárok önképe két fő irányzat mentén formálódik, amelyek mögött eltérő metateóriák állnak.

Hoffmann (2009) vizsgálatai szerint a sikeres pedagógiai munka alapfeltétele a tanári szaktudás, az általános műveltség, a személyiség és a kíváncsi tanári tulajdonságok megléte. A diákok elsősorban olyan tanárokat keresnek, akik hitelesek, emberiek, és partnereként tekintenek rájuk. Az együttműködést támogató, kooperatív tanár-diák kapcsolatban a bizalom és a kölcsönös megbecsülés erősíti a tanulói fejlődést. A hatékony testneveléshez ezért kulcsfontosságú a tanulókörközpontú és differenciált pedagógiai megközelítés (Révész, 2021).

A pedagógusok szerepe a tudásalapú társadalomban felértékelődik, ugyanakkor gyenge presztízsük sokszor motiválatlansághoz vezet (Lannert, 2010). Neulinger (2007) kutatása a testnevelés és a testnevelő tanárok megítélésére irányult. Az eredmények szerint a magyar lakosság többsége pozitívan emlékszik vissza az iskolai testnevelésórákra: a résztvevők 66%-a kedvelte testnevelő tanárait, míg 13% nem. A megítélés a férfiak körében kedvezőbb volt, mint a nőknél. Az iskolai testnevelés rövid távon jelentős hatású, ám hosszabb távon más tényezők befolyásolják az egyén sporttevékenységét. Orbán (2020) vizsgálata alapján a diákok szeretik a testnevelést, értékelt területnek tartják, és elvárják a pedagógus folyamatos visszajelzését. A tanulók szerint a sport és az egészségmegőrzés fontos, és ehhez a testnevelésórák is hozzájárulnak, még ha a tanárok véleménye szerint a fiatalok nem is mindig ismerik fel ezek hosszú távú hatásait. Összességében a kutatások azt mutatják, hogy

a tanár-diák kapcsolat minősége és a pedagógus szerepe meghatározó tényező a testnevelés megítélésében és hatékonyságában.

2. ábra: Testnevelés témában született kutatások a vizsgált területek alapján

Forrás: saját szerkesztés

Mindennapos testnevelés

Neulinger (2007) már korábban hangsúlyozta, hogy jelentős előrelépést jelenthet a mindennapos testnevelés bevezetése. A 2012-ben életbe lépett törvényi szabályozás, majd a NAT 2013-as bevezetése komoly változást hozott a közoktatásban. Borbély (2014) kiemeli, hogy a remélt eredmények elérésében a pedagógusok szerepe meghatározó. A szakirodalom következetesen megerősíti, hogy a tanárok szakmai felkészültsége és elkötelezettsége alapfeltétele a sikernek, ugyanakkor az infrastrukturális hiányosságok számos nehézséget okoznak. A kutatások hasonló fókuszokat jelölnek ki: a pedagógusok, a szülők és a diákok attitűdjeinek vizsgálata, valamint az intézményi és infrastrukturális feltételek feltárása. Morvay-Sey és Rétsági (2017) Pécs városában végzett vizsgálata rámutatott, hogy az alsó tagozaton ritkán vezették szakképzett testnevelők az órákat, az órarendi beosztás sokszor nehézkes, és komoly gondot jelent a tárgyi feltételek hiánya. Csinády (2014) interjúi alapján a pedagógusok támogatták a mindennapos testnevelést, de egyértelműen kifogásolták az iskolák felkészületlenségét, valamint a sportoló tanulók túlterhelését. A szülők véleményét vizsgáló kutatások szintén megerősítik a kezdeményezés fontosságát. Borbély (2014) reprezentatív felmérése szerint a megkérdezett felnőttek 70%-a támogatta a mindennapos testnevelést, 73,5%-uk elismerte a testnevelő tanár szerepét a gyermekeik sportolási szokásainak alakításában, és 81,7% fontosnak tartotta, hogy a tanulók pozitívan viszonyuljanak a testneveléshez. Ez arra utal, hogy a felnőttkori

sporthoz való hozzáállás közvetlenül befolyásolja a gyermekek sportolási szokásait. A vizsgálatok rendszeresen hangsúlyozzák az infrastrukturális hiányosságokat is. Vass és munkatársai (2015) országos kutatásukban rámutattak, hogy a mindennapos testnevelés eredményességét jelentősen befolyásolja az iskola tárgyi és szervezeti feltételrendszere. Az igazgatók szerint szükség lenne tornatermek és multifunkcionális terek építésére, a szertárak fejlesztésére, a meglévő helyiségek felújítására. Bár a régiók között mutatkoztak különbségek, összességében országosan elégtelennek ítélték a feltételeket. Morvay-Sey és Rétsági (2017) adatai szintén a hiányos feltételekre mutatnak rá. A pécsi iskolák 70%-ában nem volt elegendő öltöző, és sokszor a meglévők állapota sem felelt meg az elvárásoknak. Urbinné és Seregi (2017) országos felmérése szerint a munkaközösségek több mint fele nem tudta teljesíteni a kerettantervi követelményeket, aminek leggyakoribb oka az infrastruktúra hiánya, a magas sportági követelmények és az eszközellátottság problémái voltak. Meszlényi (2017) szegedi vizsgálatában hasonló tapasztalatokat talált, de a válaszadók többsége mégis pozitív változást érzékelt a testnevelés megítélésében, és a tanárok nagy többsége egyetértett a bevezetéssel. A tanári és tantárgyi presztízs kérdése több vizsgálatban is előkerült. Urbinnének (2016) az Észak-Alföld régióban végzett vizsgálata és Maár (2002) eredményei egyaránt megerősítették, hogy a testnevelés tantárgy és a pedagógusok társadalmi megbecsülése továbbra is alacsony. Borbély (2019) kutatása szerint a mindennapos testnevelést leginkább az intézményvezetők támogatják, a pedagógusok és szülők valamivel alacsonyabb elégedettségi értékeket adtak. A pedagógusok az egészség-magatartás fejlesztését tekintik a legfontosabb célnak, de minden vizsgálat hangsúlyozza, hogy az infrastruktúra hiánya súlyosan nehezíti a bevezetés sikerét.

Összességében a szakirodalom szerint a mindennapos testnevelés bevezetését széles körű társadalmi támogatás övezi. A kutatások közös pontja a testnevelés fontosságának hangsúlyozása, a pedagógusok szerepének kiemelése és az infrastruktúra hiányosságainak feltárása. A különbségek elsősorban a nemek attitűdjében, a régiós feltételekben és a szereplők (tanárok, szülők, diákok, igazgatók) eltérő elégedettségi szintjeiben jelennek meg.

Téma	Szerzők felsorolása
Tanulói vélemény, attitűd	Fintor (2016, 2017), Hamar P, Karsai I. (2008)
Pedagógus attitűd/státusz	Borbély (2014), Csinády (2014), Hamar és mtsai. (2016), Maár (2002)
Infrastruktúra és feltételek	Vass és mtsai. (2015), Morvay-Sey és Rétsági (2017), Meszlényi (2017), Urbiné és Seregi (2017), Borbély Szilvia (2019)
Szülői vélemény	Borbély (2014), Urbiné és Seregi (2017), Borbély Szilvia (2019)
Megvalósítás módja/szervezés	Meszlényi (2017), Urbiné és Seregi (2017)
Társadalmi megítélés/presztízs	Urbiné Borbély Szilvia (2016), Maár (2002), Borbély Szilvia (2019)
Stratégiai/nemzeti szintű célok	Neulinger (2007), Borbély (2014)

1. táblázat: A mindennapos testnevelés bevezetésével kapcsolatos empirikus tanulmányok vizsgált területek szerint

Forrás: saját szerkesztés

Oktatási módszerek, munkaformák

A források következetesen a testnevelő tanár meghatározó szerepét hangsúlyozzák az egészség-magatartás és szemlélet formálásában, valamint a személyiségfejlődés támogatásában; a célok elérésének eszközei közt a differenciálás, a példamutatás, a következetesség, a motiválás és a tudatos módszerválasztás szerepel (Bognár, 2019; Bognár, 2020). A testnevelés oktatásmódszertanáról bőszeges szakirodalom áll rendelkezésre, mégis visszatérő megállapítás, hogy a tanulók nézőpontja (noha ők a folyamat kulcsszereplői) ritkábban jelenik meg, különösen a tananyag, a módszerek, a stratégiák és az eszközök megválasztásában (Bognár és mtsai., 2005). A tanterv és a tanár-diák viszony együtt alakítja a gyakorlatot. A diákok sok esetben nem aktív résztvevői a tanítás-tanulás célmeghatározásának, miközben konkrét elképzeléseik és elvárásaik vannak a testnevelésórakkal kapcsolatban. A tanulói igények figyelembevétele gyakran minimális (Fügedi és mtsai., 2006). Ezzel szemben a tanulóközpontú, felfedezésre építő megközelítés a legnagyobb fejlődési hozamot ígéri (Csányi és Révész, 2021), és további kutatásokat indokol a tanári példamutatás, az egészségérték közvetítése és a módszertani gyakorlat feltárására, különös tekintettel a tanárképzés fejlesztésére (Molnár, 2021).

Az összevetett vizsgálatok szerint a direkt és indirekt oktatási módszerek a pszichomotoros célokban egyaránt eredményesek, ugyanakkor az indirekt megközelítés többletet ad. A kognitív és affektív területeket is fejleszti, és motivációban kimutatható előnyt mutat (Horváth és H. Ekler, 2019). A tanárközpontú és tanulóközpontú stílus hatásait vizsgáló eredmények rávilágítanak az egyéni és csoportszintű igények sokféleségére (Lappints és Heszteráné, 2021). Valamint összhangban állnak azokkal a korábbi kutatásokkal, amelyek

a tanulói vélemény szisztematikusabb bevonását sürgetik az órák céljainak, tartalmának és értékelésének alakításába. A tanulók gyakran nem kapcsolják össze a „hagyományos” tanulást a testneveléssel, ugyanakkor hangsúlyosan jelenik meg náluk a széles körű ismeretszerzés igénye. A tanári értékelés az egyéni fejlődést és erőfeszítést preferálja, sajnos ezt a tanulók túlnyomó része nem érzékeli egyértelműen (Bognár és mtsai., 2003; Bognár és mtsai., 2005).

A tanterv a pedagógiai tevékenység legfontosabb irányító eszköze, a róla szóló kutatások a tapasztalatok és vélemények megértését segítik (Hamar, 2004). Ezzel párhuzamosan a tudásalapú társadalomban a pedagógusok szerepe folyamatosan nő, ami az oktatáskutatás fókuszát is a tanárok attitűdjeinek és meggyőződéseinek feltárása felé mozdítja. A „jó tanítás” megértéséhez elengedhetetlen a tanári gondolkodás és viselkedés vizsgálata (Borbély, 2023). E megközelítésben a gyakorlat aktuális mintázata az, hogy a pedagógusok inkább a hagyományos munkaformákat és visszajelzéseket használják, miközben a tanárképzésben részt vevő hallgatók szélesebb repertoárt ismernek és alkalmaznak. A hozott sportolási szokások befolyásolják a munkaformák választását, a kérdésfeltevés pedagógusi eszközként azonban gyakorlatilag hiányzik, míg a hallgatók gyakrabban élnek indirekt stratégiákkal (Borbély, 2023). Az interjús feltárások szerint az alkalmazott módszerek széles skálán mozognak, nemi és képzési évfolyam szerinti eltérésekkel. A megújulásra való képesség, a modern módszerek ismerete és az indirekt stratégiák bátor használata a fő javaslat (Molnár, 2021). A hallgatói visszajelzések alapján a tanulóközpontú módszerek iskolai jelenléte hiányos, a tapasztalat szerint a labdajátékok vannak túlsúlyban, a módszertani megújulás üteme fokozatos (Némethné és mtsai., 2024). A foglalkoztatási formák közül a csoportmunka a leggyakoribb, a páros munka az alsó tagozaton jelenik meg leginkább, felső tagozaton a legritkábban (Horváth, 2020). A tanulóközpontú órák légköre kedvezőbb, mert nagyobb biztonság- és autonómiaérzetet közvetítenek, mint a túlnyomórészt tanárközpontú stílusúak (Lappints és H. Ekler, 2024).

A módszertani eszköztár speciális területein is vannak hiányok. Az úszásoktatásban a didaktikai eszközök szerepe alulhasznált (Bíró, 2008). A digitális oktatás időszaka új gyakorlatokat hívott életre. A testnevelők leggyakrabban platformokra feltöltött feladatokkal dolgoztak, az élő online gyakorlati óra volt a legritkább. A folyamat ugyanakkor érezhetően fejlesztette a testnevelők digitális kompetenciáit (Bomba és mtsai., 2024).

Összességében a vizsgálatok közös fókusza a módszertani választások hatása és a tanulói nézőpont bevonásának szükségessége. Hasonlóság, hogy a differenciált, tanulóközpontú és indirekt megközelítések következetesen kedvező kognitív és affektív hozadékkal társulnak. Különbségek a módszerhasználat mélységében, a tanári és hallgatói gyakorlat eltéréseiben, a nemi és képzési évfolyam szerinti mintázatokban, valamint az egyes részterületek (pl. úszásoktatás, digitális testnevelés) eszközhasználatában rajzolódnak ki.

Téma	Szerzők felsorolása
Didaktikai eszközök/digitális oktatás	Bíró (2008); Bomba G., Trzaskoma-Bicsérdy G., Csányi T. (2024)
Munkaformák	Borbély (2023); Molnár A. (2021); Csányi és Révész (2021); Horváth C. (2020)
Tanárképzés/attitűd	Bognár (2019, 2020, 2005); Borbély (2023); Molnár A. (2021); Hamar (2004)
Direkt/indirekt módszerek	Bognár (2019, 2020, 2005); Borbély (2023); Molnár A. (2021); Csányi és Révész (2021); Horváth C., L. Heler J. (2019, 2024); Lappints R., Hesztérané E. J. (2021)
Tanulói vélemény, igény	Bognár (2019, 2020, 2005); Borbély (2023); Molnár A. (2021); Lappints R., Hesztérané E. J. (2021); Némethné T. O. és mtsai. (2024)

2. táblázat: Testnevelés-módszertani tanulmányok témák és szerzők szerint

Forrás: saját szerkesztés

Megbeszélés

Az áttekintés során 48 tanulmányt vizsgáltunk meg, amelyek a testnevelés tantárgy különböző aspektusaira összpontosítottak. Kutatóként azt tűztük ki célul, hogy feltárjuk, a hazai testneveléssel kapcsolatos kutatásokban mely területek kaptak figyelmet, milyen kutatási módszerekkel dolgoztak a szerzők, és milyen pedagógiai, módszertani, illetve tanulói tapasztalatokra irányultak az elemzések. Elmondható, hogy a vizsgált tanulmányok túlnyomó többségében módszerként a kérdőív alkalmazása volt jellemző. Az interjú csak kisebb arányban fordult elő. A testnevelés tantárgy összetett pedagógiai sajátosságai azonban indokoltá tennék az ilyen jellegű, mélyebb értelmezést nyújtó vizsgálatok szélesebb körű alkalmazását. A kutatási módszerek fejlesztése a gyakorlat számára is hasznos. A tanulói visszajelzések kvalitatív feltárása közvetlenül beépíthető lehetne a tanítási folyamat tervezésébe és a módszertan bővítésébe.

A tanulmányok eredményei alapján a testnevelés tantárgyat a diákok többsége kedveli, és fontosnak tartja az egészséges életmód kialakítása szempontjából. Az értékelést a tanulók többnyire elfogadják, de az életkor előrehaladtával nő a kritikus vélemények aránya. A tantárgy iránti attitűd összességében pozitív, különösen a fiúk esetében, de a lányoknál és az idősebb korosztályban csökkenés tapasztalható. A tanár-diák kapcsolat meghatározó szerepet játszik a testnevelés megítélésében, különösen a hiteles, támogató pedagógusi hozzáállás révén. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a pedagógus személyisége és attitűdje kulcsszerepet tölt be a diákok motivációjának fenntartásában. Ajánlott lenne a tanárképzésben és a továbbképzésekben nagyobb hangsúlyt fektetni a támogató, pozitív tanári magatartás fejlesztésére.

A mindennapos testnevelés bevezetésével a testnevelő tanárok nagy része egyetért. Lehetőséget teremt a rendszeres testmozgásra, így az edzettségi állapot növelésére és a mozgásszegény életmód javítására. Beépül általa a tanulók mindennapjaiba a rendszeres testmozgás, és hozzájárul az egészséges életmód kialakulásához is. A tárgyi és létesítményi feltételek nem állnak rendelkezésre a tantervek teljes megvalósításához. A pedagógusok véleménye alapján a testnevelés tantárgy és a testnevelést oktató pedagógusok esetében a pedagógusok presztízsének növekedése nem következik be (Borbély 2019). A tanterv változását is magában foglaló implementációs folyamatban, a mindennapos testnevelés bevezetésében és céljainak megvalósulásában a pedagógusok támogató attitűdjei, valamint az intézményi hatások pozitív irányú alakítása kulcsfontosságú előfeltételei a sikeres eredményes végrehajtásnak (Urbinné és Seregi 2017). A mindennapos testnevelés még hatékonyabb megvalósítása érdekében fontos a pedagógusok módszertani támogatása, több jógyakorlatokat bemutató képzés és szakmai műhelyek szervezése.

A testnevelés oktatásában alkalmazott módszerek és munkaformák vizsgálata rámutat a pedagógusok kulcsszerepére a tanulók egészség-magatartásának formálásában. A szakirodalom szerint a tanítás során alkalmazott direkt és indirekt stratégiák különböző mértékben befolyásolják a tanulók motivációját, attitűdjét és fejlődését. A tanulók véleményét ritkán veszik figyelembe az oktatási folyamat tervezésében, noha egyéni igényeik jelentősen eltérnek. A kutatások szerint a tanulókörzpontú, felfedezésre épülő tanítási formák hatékonyabbak lehetnek a tanulók aktivizálásában és fejlődésében. A testnevelőtanár-képzés és az alkalmazott módszerek fejlesztése továbbra is kiemelt kutatási terület, különös tekintettel a tanári attitűdre, módszertani sokszínűsége és a modern oktatási stratégiákra.

Összegzésként megállapítható, hogy a testnevelés tantárgy pozitív megítélésnek örvend a tanulók körében, és fontos szerepet tölt be az egészséges életmód kialakításában. Ugyanakkor a pedagógiai gyakorlat számos kihívással szembesül, különösen az értékelés, a módszertani sokszínűség és az infrastrukturális hiányosságok terén. További kutatások indokoltak a tanulók véleményének mélyebb feltárására, különösen a tanítási módszerek, az értékelés és a tanár-diák kapcsolat tekintetében. Emellett érdemes lenne vizsgálni, hogy a tanulókörzpontú oktatási formák és a pedagógusok módszertani megújulása milyen hatással van a tanulók motivációjára és hosszú távú egészség-magatartására. A testnevelőtanár-képzés módszertani fejlesztése, valamint a tanári attitűd és elhivatottság erősítése szintén kulcsterületei lehetnek a jövőbeli vizsgálatoknak.

Felhasznált szakirodalom

- Báthory Z. (2000): Tanulók, iskolák - különbségek. Egy differenciális tanításelmélet vázlata. OKKER Oktatási Kiadó, Budapest.
- Bíró M. (2008): Javasolt az oktatási stratégiánál, módszereinek kiválasztásához, úszástanításnál. Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 35. köt.)
- Bognár J. (2019): A testnevelés értékorientációja. Új Pedagógiai Szemle 69. 100-108.
- Bognár J., Ulrik T., Kovács T. L., Fügedi B., Suskovics CS. (2005): Osztályzás a testnevelés órán: 5-8. osztályos tanulók tapasztalatai, Iskolai testnevelés és sport, Dialóg Campus Kiadó, 5, 7-10.
- Bognár J., Tóth L., Baumgartner E. (2003): Tágabb értelemben vett tanulás és testnevelés: előtanulmány az általános iskola felől, Magyar Sporttudományi Szemle, 3, 14-17.
- Bognár J., (2020): A testnevelőtanár-képzésre vonatkozó dokumentumok egységessége az elvek, tartalmak és értékek mentén. Líceum Kiadó, Eger.
- Bognár J., Kovács T. L. (2007): Értékelés a testnevelés órán: Felső-tagozatos tanulók tapasztalatai. *Iskolakultúra*, 17(1), 88-95.
- Bomba G., Trzaskoma- Bicsérdy G., Csányi T. (2024): A digitális oktatás tapasztalatai a testnevelésben. Magyar Sporttudományi Szemle 2024-1 107. 39-49.
- Borbély Sz. (2014): As parents see physical education (PE) from a representative survey's point of view. In: Karlovitz János Tibor (szerk.), *Mozgás, környezet, egészség* (955). Komárno: International Research Institute.
- Borbély Sz. (2023): Pedagógusok és hallgatók módszertani kultúrájának összehasonlító vizsgálata, Magyar Sporttudományi Szemle 24 : 103 pp. 46-53., 8 p.
- Borbély S., Fónai, M. (2016): A pedagógus pálya, a testnevelők és a testnevelés tantárgy presztízse a mindennapos testnevelés bevezetését követően.
- In: Tanulás és fejlődés: a IV. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia válogatott tanulmányai. Szerk.: Karlovitz János, International Research Institute, Komarno, 185-192, 2016. ISBN: 9788089691319
- Borbély Sz. (2019): A mindennapos testnevelés implementációjának megítélése az Észak-Alföld régióban. Új Pedagógiai Szemle, 69(3-4), 37-55.
- Csányi T., Révész L. (2015): A testnevelés tanításának didaktikai alapjai - Középpontban a tanulás. 1. kiadás. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.
- Csányi T., Révész L. (2021): A testnevelés és sport oktatásának elmélete és módszertana - Középpontban a tanulás. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.

- Csíkos Cs. (2002): A pedagógiai értékelés új irányzatai. *Új Pedagógiai Szemle*, 7, 175-179.
- Csinády R. (2014): Ismét legyen rögeszme az eszme: ép testben ép lélek. *Mediárium*, 1-2., 39-56.
- Fintor G. (2016): Tanulói nézetek a mindennapos testnevelésről észak-alföldi általános iskolákban. In: Kovács Klára (szerk.) *Értékteremtő testnevelés: Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 24-35.
- Fintor G. (2017): A mindennapos testnevelés vizsgálata diákszemmel az Észak-alföldi általános iskolákban. In: Mrázik Julianna (szerk.): *A tanulás új útjai. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete*, Budapest. 91-101.
- Fintor, G. (2017). *Implementáció és Tanulói Attitűdök: A Mindennapos Testnevelés Funkciója egy Hátrányos Helyzetű Régió Iskoláiban* (doktori értekezés, Debreceni Egyetem [Hungary]).
- Fügedi B., Suskovich Cs. (2005): Osztályzás a testnevelésórán: 5-8. osztályos tanulók tapasztalatai. *Iskolai Testnevelés és Sport*, 26, 7-10.
- Fügedi B., Bognár, J. (2019): A szülői minta szerepe a sportolási szokásokban és a testnevelés megítélésében. *Acta Universitatis: Sectio Sport-Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae*, 46(1), 47-55.
<https://doi.org/10.33040/ActaUnivEszterhazySport.2019.1.47>
- Fügedi B., Bognár J., Salvara M.I. (2006): A mozgástanulás tervezése: 5-8. osztályos tanulók és testnevelők tapasztalata. *Acta Universitatis: Sectio Sport-Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae*, 33, 47-64.
- Hajdú L. Z. (2015): A testnevelés tantárgy orientációját befolyásoló tényezők komparatív elemzése. *Létünk*, 95.
- Hamar P. (1999): Az ellenőrzés és értékelés korszerű szemlélete a testnevelésben, *Új Pedagógiai Szemle*, 6, 43-52.
- Hamar P. (2004): Testnevelő tanári vélemények a rendszerváltást követő változásokról, *Magyar Sporttudományi Szemle*, 1, 22.
- Hamar P., Karsai I. (2008): Az iskolai testnevelés affektív jellemzői 11-18 éves fiúk és lányok körében. *Magyar Pedagógia*. 108. 2. sz. 135-147.
- Hamar P., Karsai I., Soós I. (2016): Pedagógusi vélemények az iskolai testnevelés aktuális kérdéseiről. In: Kovács Klára (szerk.) *Értékteremtő testnevelés: Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 11-24.

- Hoffmann R. (2009): A tanár-diák kapcsolat változásai. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet. Budapest. <http://www.ofi.hu/tudastar/tanar-diak-kapcsolat> Letöltés ideje: 2025. 03. 17.
- Horváth C., H. Ekler J. (2019): Tanítási stílusok alkalmazása és bemutatása az IPOO modellen keresztül a testnevelésben. *Különleges Bánásmód - Interdiszciplináris folyóirat*, 5(3), 3.
<https://doi.org/10.18458/KB.2019.3.39>
- Horváth C. (2020): A különböző foglalkoztatási formák alkalmazásának gyakorisága testnevelés órán.
- Kaj M., Hernádi Á., Király A., Kálbli K., Kovács A.V., Molnár L., Csányi T. (2021): Kutatási eredmények a NETFIT® 2015-2019 közötti országos mérései alapján a mindennapos testnevelés bevezetésével összefüggésben. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.
- Kocsis M. (2000): Egy Baranya megyei iskolai tudásmérés néhány vizsgálati területéről. *Iskolakultúra*, (8), 3-13.
- Kovács K., Moravetz M., Nagy Á. (2019): Vélemények a mindennapos testnevelésről a felsőoktatásban részt vevő hallgatók és oktatók szemszögéből, *Új Pedagógiai Szemle*, 2019/3-4, 87-100. o.
- Lannert J. (2010): Pedagógus 2010 kutatás. Nemzetközi kutatások a pedagógusmunka terhelés témában. Budapest: Társki-Tudok.
- Lappints R., H. Ekler J. (2021): A tanulók személyisége és a tanítási stílusok kapcsolata. *Magyar Sporttudományi Szemle* 84-85. 26. o.
- Lappints R., H. Ekler J. (2024): Összefüggések a testnevelői tanítási stílus és a tanulási környezet érzékelhető motivációs szintje között. *Magyar Sporttudományi Szemle* 2024/2 108. 77. o.
- Maár Tiborné (2002): Presztízsvizsgálat. A pedagógus szakma megítélése 2002-ben. *Acta Paedagogica*, (3), 2-7.
- Makszin I., Dunham, P. (1991): A testnevelő tantervi tanárok szakmai tevékenység rendszere, *A Magyar Testnevelési Egylet Közleményei*, 1, 31-38.
- Meszlényi E. (2017): Vizsgálat a 2012-ben bevezetett mindennapos testnevelés gyakorlati megvalósításáról a szegedi iskolák körében. In: Rétsági Erzsébet (szerk.) *Sport- és Egészségtudományi Füzetek*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar 1. 44-56.
- Molnár A. (2024): Testnevelés tantárgy szerepe: a gyakorló iskola tanulóinak véleménye a NAT 2020-hoz kapcsolódva. *Magyar Sporttudományi Szemle* 2024-5. 19 o.
- Molnár A. (2021): Testnevelő tanári példamutatás és az egészségmagatartás közvetítése a bemutatás módszerén keresztül In: *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp: 2021*. Békéscsaba, Magánkiadás. pp. 129-146.

- Morvay-Sey K., Rétsági E. (2017): A mindennapos testnevelés gyakorlati megvalósulásának vizsgálata a pécsi iskolákban In: Rétsági Erzsébet (szerk.) Sport- és Egészségtudományi Füzetek. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar 1. 19-29.
- Nelson T., Benson, E. R., Jensen, C. D. (2010): Negative Attitudes Toward Physical Activity: Measurement and Role in Predicting Physical Activity Levels Among Preadolescents. *Journal of Pediatric Psychology*, 35 (1) 89-98.
<https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsp040>
- Némethné Tóth O., Koltai M., H. Ekler J. (2024): A tanulókörzpontú testnevelés megjelenési gyakorisága egy empirikus vizsgálat alapján. *Magyar Sporttudományi Szemle* 2024/2. 108. 90 o.
- Neulinger Á. (2007): Társas környezet és sportfogyasztás. [PhD-értekezés]. Budapest: Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola.
- Oláh Zs., Makszin I. (2005): A tanulók viszonyulása a testneveléshez és a testnevelési osztályzatokhoz. *Magyar Sporttudományi Szemle*. 6. 21. sz. 23-26.
- Orbán I. (2020): Az iskolai testnevelés és sport problémái napjainkban. *Orban_I_Az_iskolai_testneveles_2020.pdf* Letöltve: 2025. 03. 09.
- Pavlik G. (2015): A rendszeres fizikai aktivitás szerepe a betegségek megelőzésében, az egészség megőrzésében. *Egészségtudomány*. 2015;59(2):11-26.
- Révész L. (2021): A tanár-diák kapcsolat jellemzői a testnevelésben. *Magyar Pedagógia*, 121(1), 3-23.
<https://doi.org/10.17670/MPed.2021.1.3>
- Révész L., Csányi T. (szerk.) (2015): Tudományos alapok a testnevelés tanításához. II. kötet: A testnevelés és az iskolai sport neveléstudományi, pszichológiai és kommunikációs szempontú megközelítései. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.
- Somogyvári L. (2013): Pedagógusképzések és -szerepek az 1960-as évek Magyarországon. *Magyar Pedagógia*, 113. évf. 1. szám 29-52.
- Urbinné Borbély Sz. (2016): A testnevelők és a testnevelés tantárgy presztízse a megváltozott testkulturális környezetben. In: Kovács Klára (szerk.) *Értékteremtő testnevelés: Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 111-122.
- Urbinné Borbély Sz., Seregi E. (2017): 160 intézmény testnevelő munkaközösségének véleménye a mindennapos testnevelés bevezetéséről, jelenlegi helyzetéről (Szabolcs-Szatmár- Bereg megye, Borsod-Abaúj Zemplén megye és Hajdú-Bihar megye). In: Rétsági Erzsébet (szerk.) *Sport Egészségtudományi füzetek*. Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs, 1. 30-43.

Vass Z., Molnár L., Boronyai Z., Révész L., Csányi T. (2015): Zöld könyv. A Testnevelés az Egészségfejlesztésben Stratégiai Intézkedések (T.E.S.I. 2020) szakpolitikai stratégia helyzetelemző tanulmánya. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.

Levelező szerző:

Tóth Zsuzsa

E-mail: toth.zsuzsa@uni-pannon.hu